

УДК 631.1

К. Ю. ОМЕЛЬЧЕНКО,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
Національного університету харчових технологій
(Київ)

РОЛЬ СЕЛЯНСЬКОГО (ФЕРМЕРСЬКОГО) ГОСПОДАРСТВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ *

Окреслено роль селянського (фермерського) господарства в соціально-економічному розвитку держави, вагомість їх кількості в розрізі регіонів. Визначено, що основна мета сьогодення – забезпечення життєздатності сільського господарства в цілому та фермерства зокрема.

Ключові слова: фермерство, сільське господарство, прибуток, виробництво, аграрний сектор, селянське фермерське господарство.

К. Yu. O M E L ' C H E N K O,
Cand. of Econ. Sci.,
Assoc. Professor of the Chair of Economic Theory,
National University of Food Technologies
(Kyiv)

THE ROLE OF A RURAL (FARM) ECONOMY IN ENSURING THE EFFICIENT ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRARIAN SECTOR

The role of rural (farm) economies in state's socio-economic development and the weight of their number over the regions are considered. It is emphasized that the main current purpose is to ensure the viability of the agriculture on the whole and the farming, in particular.

Keywords: farming, agriculture, income, production, agrarian sector, rural farm economy.

Сучасні тлумачення сутності фермерського укладу здебільшого зводяться до того, що таке господарство визначається як своєрідна складно структурована форма територіальної організації агропромислового виробництва, особливий тип сільського поселення, в якому органічно та компактно поєднуються земельна площа і садиба з виробничими, господарськими та житловими будівлями, технікою, інвентарем [1, с. 6–13].

Варто пам'ятати, що аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку та незалежність країни, формує 17% ВВП і близько 60% фонду споживання населення. Крім того, аграрний сектор є одним з основних бюджетоутворювальних секторів національної економіки (у Зведених бюджетах України за останні роки його частка становить 8–9%), а також займає друге місце серед секторів економіки у

Омельченко Ксенія Юріївна (Omel'chenko Kseniya Yuriiivna) – e-mail: gut777@i.ua.

* Стаття публікується в авторській редакції.

товарній структурі експорту. Основні показники соціально-економічного розвитку України наведено в таблиці 1*.

Таблиця 1

**Основні показники соціально-економічного розвитку України
у 2009–2014 рр.**

(млн. грн.)

Показники	Фактично на січень					
	2014 р.	2013 р.	2012 р.	2011 р.	2010 р.	2009 р.
Реалізована промислова продукція (товари, послуги).....	1109423,2	1115224,5	1118738,3	889098,4	664781,5	779126,8
Сільськогосподарська продукція.....	7215	6740	6100	5270	4350	3570

Складено автором за: дані Українського державного фонду підтримки фермерських господарств.

Проаналізувавши динаміку наведених показників, можна стверджувати, що з урахуванням зниження загального обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) обсяг сільськогосподарської продукції постійно збільшується (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз динаміки показників соціально-економічного розвитку України у 2009–2014 рр.

Відхилення	2014/2013 р.		2013/2012 р.		2012/2011 р.		2011/2010 р.		2010/2009 р.	
	абсолютне (млн. грн.)	відносне (%)	абсолютне (млн. грн.)	відносне (%)	абсолютне (млн. грн.)	відносне (%)	абсолютне (млн. грн.)	відносне (%)	абсолютне (млн. грн.)	відносне (%)
Показники										
Реалізована промислова продукція (товари, послуги).....	-5801,3	-0,52	-3513,8	-0,32	229639,9	20,53	224316,9	25,23	-114345,3	-14,7
Сільськогосподарська продукція....	475	6,58	640	10,49	830	15,75	920	21,15	780	21,85

Складено автором за: дані Українського державного фонду підтримки фермерських господарств.

Сільське господарство сприяє розвитку інших галузей, які поставляють засоби виробництва і споживають його продукцію як сировину, а також надають транспортні, торговельні та інші послуги. Сільськогосподарська діяльність проводиться майже на всій території країни. У сільській місцевості проживає третина всього населення України. У галузі зайнято 4 млн. осіб з числа сільського населення. Певні стабілізація та нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції у 2000–2006 рр. дали змогу підвищити рівень споживання основних продуктів харчування на душу населення, однак він залишається значно нижчим не тільки від раціональних, а й від мінімальних норм. Найгострішими проблемами на селі залишаються відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція,

* Офіційний сайт Українського державного фонду підтримки фермерських господарств [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://udf.gov.ua/ukrdergpro>.

безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та вимирання сіл.

Основна мета сьогодення – гарантування життєздатності сільського господарства в цілому та фермерського господарства зокрема як однієї з його найважливіших складових. Забезпечення його конкурентоспроможності та прибутковості на внутрішньому і зовнішньому ринках може стати фундаментом продовольчої безпеки країни.

Згідно із Законом України *, фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатись її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства. На кінець 2010 р. в Україні працювали близько 42 тис. фермерських господарств, у користуванні яких було приблизно 4 млн. га землі; частка фермерських господарств у валовій продукції сільського господарства становить приблизно 5%, або понад 5 млрд. грн.

Розвиток цієї форми господарювання відбувався поступово. Більшість фермерських господарств було створено в 1990-х роках. При цьому в середньому на одне господарство припадало всього 25 га сільгоспугідь, що, на нашу думку, є недостатнім для забезпечення потреб населення.

Нещодавно відбулося збільшення кількості та розмірів угідь. Цей факт є результатом державної підтримки: даним суб'єктам було надане право орендувати земельні ділянки та їх частки (паї) у власників землі, виділяти земельні ділянки єдиним масивом, використовувати спрощений порядок реєстрації договорів оренди тощо. Так, станом на кінець 2010 р. кількість фермерських господарств збільшилась утричі, а площа сільськогосподарських угідь, які перебувають в їх користуванні, – у 14,6 раза. Передумовою цьому стало завершення етапу розпаювання земель і майна колективних сільськогосподарських підприємств, а також надання фермерам у користування земельних і майнових ресурсів ** [2] (табл. 3).

Отже, як видно з таблиці 3, кількість фермерських господарств не має постійної тенденції до зростання, але площа, на якій вони функціонують, значно збільшується. Таким чином, можна зробити висновок, що на основі законів ринку та конкуренції відбувається постійне поглинання більш слабких господарств. Проте існує ряд проблем, які стають на заваді успішному та прибутковому господарюванню цих суб'єктів. Основними серед них є:

- недостатність коштів на впровадження інноваційних технологій виробництва (збирання, зберігання тощо) продукції;
- недосконалість законодавчої бази: її податкової та фінансової частин;
- низький рівень спроможності оновлення технічного парку, придбання обладнання, використання новітніх технологій, комп'ютерної техніки, а також будівництва необхідних будівель, цехів, ферм;
- проблеми у сфері кредитного обслуговування та його доступності.

З урахуванням того факту, що фермерські господарства останнім часом у загальній своїй кількості збільшили виробництво продукції, отже, і виручку від її реалізації, логічно припустити, що сума платежів до бюджетів різних рівнів також зросла.

* Про фермерське господарство : Закон України (із змінами і доповненнями) від 19.06.2003 р. № 973-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1088.283.0>.

** Міністерство аграрної політики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/dostup-do-publichnoi-informacii?nid=16611>.

Таблиця 3
Кількість фермерських господарств у розрізі регіонів у 2014 р. *

Регіон (область)	Кількість фермерських господарств	Площа сільсько-господарських угідь (тис. га)
Вінницька.....	1882	234,2
Волинська.....	715	47,4
Дніпропетровська	3342	446,0
Донецька.....	1602	219,9
Житомирська.....	774	61,0
Закарпатська.....	1489	10,1
Запорізька.....	2316	347,9
Івано-Франківська	557	28,1
Київська.....	1384	140,3
Кіровоградська.....	2606	411,4
Луганська.....	1299	259,2
Львівська.....	1022	50,9
Миколаївська.....	3862	351,0
Одеська.....	5377	415,8
Полтавська.....	1841	223,2
Рівненська.....	497	29,9
Сумська.....	711	111,3
Тернопільська.....	809	77,5
Харківська.....	1181	245,1
Херсонська.....	2402	272,7
Хмельницька.....	1353	127,0
Черкаська.....	1267	143,5
Чернівецька.....	687	30,1
Чернігівська.....	644	101,8
Київ.....	13	0
Україна в цілому....	39632	4385,3

* Складено за: дані Міністерства аграрної політики та продовольства України (станом на 1 липня 2014 р.).

Зважаючи на підвищення в перспективі ролі агробізнесу в економіці України, на нашу думку, бажано забезпечити його розвиток за такими напрямками:

1) основним завданням Укрдержфонду щодо підтримки фермерських господарств потрібно вважати виконання функції з реалізації державної політики, яка стосується становлення і розвитку фермерських господарств у затвердженому законодавством порядку [3]:

– сприяння фінансовій підтримці фермерських господарств через регіональні відділення Укрдержфонду;

– сприяння кадровому, науково-технічному забезпеченню фермерських господарств в умовах ринкової економіки;

– встановлення розміру потрібних коштів для фінансової підтримки фермерських господарств;

2) збільшення обсягів прямого інвестування фермерських господарств за рахунок власних і позикових ресурсів;

3) розроблення соціально-фінансових програм надання допомоги у придбанні нової техніки та комплектуючих новим і вже існуючим господарствам;

4) здійснення часткового погашення процентів за банківськими позиками;

5) здійснення часткової компенсації витрат фермерських господарств на розробку та виробництво екологічно чистої продукції;

6) створення спеціальних пільгових умов для придбання фермерськими господарствами пального та мастил;

7) створення сприятливих економічних і законодавчих умов для експорту сільськогосподарських продуктів;

8) заохочення фермерських господарств до участі у виставках, ярмарках, конференціях та інших заходах інформативного характеру, а також сприяння їх проведенню;

9) фінансування розвитку "зеленого туризму" в Україні;

10) продовження аграрної реформи в Україні, яка є передумовою створення

конкурентоспроможних високопродуктивних господарств ринкового типу на основі реформування майнових і земельних відносин власності;

11) реформування ціноутворення шляхом досягнення паритету цін на сільськогосподарську продукцію, промислові засоби виробництва та виробничі послуги.

Ми вважаємо, що з метою подолання наявних труднощів та для подальшого розвитку аграрного сектору економіки України необхідно забезпечити:

– реформування колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності;

– поступовий перехід на орендні відносини між власниками засобів виробництва та суб'єктами господарювання;

– розвиток приватних підсобних господарств та їх перетворення на товарні фермерські господарства;

– розвиток спеціалізованої інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції (банків, товарних і фондових бірж, постачальницьких організацій тощо);

– сприятливі умови для покращення економічних і кредитних відносин між різними суб'єктами;

– удосконалення управління в аграрному комплексі та державне регулювання економічних відносин на ринковій основі.

В умовах відновлення в Україні інституту права власності на землю, закріплення всіх форм власності та господарювання на землі, коли всіх приватних та інших товаровиробників буде визнано суб'єктами підприємництва, Аграрний, Цивільний і Земельний кодекси мають бути основними комплексними кодифікаційними актами, які регулюють аграрні відносини у країні.

Список використаної літератури

1. Гнатишин Л. Сучасний стан та розвиток фермерства: регіональний аспект // Аграрна економіка. – 2010. – № 2. – С. 8–14.

2. Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.agro-business.com.ua.

3. Економіка та держава [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://udf.gov.ua>.

References

1. Hnatyshyn L. *Suchasnyi stan ta rozvytok fermerstva: regional'nyi aspekt* [Modern state and development of the farming: regional aspect]. *Agrarna Ekon. – Agrar. Econ.*, 2010, No. 2, pp. 8–14 [in Ukrainian].

2. *Agrobiznes s'ogodni* [Agribusiness this day], available at: www.agro-business.com.ua [in Ukrainian].

3. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], available at: <http://udf.gov.ua> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 1 вересня 2015 р.